

Рис. 2. Захворюваність населення України за класами хвороб, 2003 р., %

Сучасний розвиток дослідження захворюваності не можливо уявити без комп'ютеризованої пошукової системи. Завдяки комп'ютеризованим системам з'явилась можливість отримувати дані про стан здоров'я жителів міст та сіл і пов'язувати їх з різними географічними умовами.

У теперішніх умовах відбувається диференціація рівнів захворюваності у соціальних групах, з підвищення захворюваності серед малозабезпечених верств населення.

Отже, можна зробити висновок, що показники захворюваності в нашій країні — найбільш чутливий індикатор змін, які відбуваються. Населення України не може похвалитися, на жаль, ні тривалістю життя. Якщо в цілому по Україні люди доживають сьогодні лише до 68,2 року, то в окремих регіонах — до 61 року, а чоловіки навіть менше — у середньому до 59 років. І рідко можна зустріти людину в поганому медобслуговуванні, нездоровій дешевій їжі і невлаштованому побуті. Брудне середовище, отруєна хімічними викидами вода і радіоактивна земля — ось справжні причини «зростаючої захворюваності» українського населення. І тут без допомоги держави обійтись не можна.

Література

1. Білик Е. В. Валеологія: Довідник школяра. — К.: ТОВ ВКФ „БАО”, 2005. — 512 с.
2. Гладун З. С. Державне управління в галузі охорони здоров'я. — Тернопіль: Укрмедкнига, 2000. — 312 с.
3. Доценко І. І., Бібович Р. Д. Профілактична медицина. — К.: Здоров'я, 2004. — 792 с.
4. Філософські проблеми медицини. — 1967. — Вип. 2. — №5.
5. Соціальна медицина та організація охорони здоров'я / Під заг. ред. Ю. В. Вороненька, М. О. Москаленка. — Тернопіль: Укрмедкнига, 2000. — 680 с.
6. Шаблій О. І., Шевчук Л. Т. Регіональні особливості виснаження населення як актуальна проблема медичної географії // I Всеукраїнський семінар по географії населення „Сучасні проблеми географії населення України”. — Луцьк, 1993.
7. Заклади охорони здоров'я та захворюваність населення України. Статистичний бюлетень. Головний комітет статистики України. — К., 2004. — 82 с.

Л.К. СЕМІВ

ЗДОРОВ'Я В СИСТЕМІ СКЛАДОВИХ РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ (В СОЦІОЛОГІЧНІЙ ОЦІНЦІ)

Стаття розглядає проблему здоров'я людини в системі складових рівня життя.

Статья рассматривает проблему здоровья человека в системе составляющих уровень

В сучасних умовах досягнення нової якості життя громадян невіддільне від стратегічного курсу України на побудову соціальної, високорозвиненої, демократичної правової держави, запровадження соціальних, економічних та демократичних європейських стандартів життєдіяльності. Рівень життя населення – це узагальнене синтетичне поняття, яке містить інформацію про доходи, споживання, зайнятість, умови праці, стан здоров'я, тривалість життя, освіту, культурний розвиток, соціальні права та гарантії. В ряді соціально-економічних досліджень містяться підходи, які визначають та оцінюють рівень життя населення з позицій системності, пріоритетної ролі складових людського капіталу та людського розвитку, формування якісно нових потреб [1]. Серед зазначених підходів до рівня життя особливе місце посідає здоров'я як найвища й непересічна людська цінність.

Мета статті - на основі експертного опитування визначити найбільш гострі проблеми пов'язані з рівнем життя населення міста Львова; з'ясувати відношення опитаних до стану власного здоров'я та оцінити його значущість серед основних складових рівня життя.

Відповідно до загальноприйнятого визначення здоров'я, яке дається ВООЗ (стан повного фізичного, психічного та соціального добробуту, а не лише відсутність фізичних вад і захворювань), воно є не тільки складовою і критерієм людського розвитку, складовою людського капіталу, але й надає його носіям можливість для активної необмеженої діяльності, повноцінного, гармонійного розвитку, є важливою передумовою продуктивної в соціальному й економічному плані діяльності. Теоретичною основою підходів до визначення здоров'я у поєднанні зі всіма складовими життєдіяльності людини є концепція людських потреб і методологічний принцип єдності якості життя населення та його життєдіяльності [2]. Крім того, стан здоров'я населення та ефективність державної політики у сфері охорони здоров'я визначається за інтегральним показником середньої очікуваної тривалості життя. В Україні спостерігається її скорочення з 70,7 до 68,2 років за 1990-2004 рр., розрив із відповідними середньоєвропейськими показниками сьогодні складає більше 6, а показниками країн Євросоюзу - більше 10 років. Така методологічна основа вимагає розглядати здоров'я невіддільно від усіх інших компонентів рівня життя населення.

За загальноприйнятим (класичним) визначенням рівень життя населення виражає рівень задоволення матеріальних і духовних потреб. В межах традиційного (класичного) підходу рівень життя населення виражається через задоволення матеріальних і духовних потреб населення конкретної території. В цьому ракурсі зазвичай досліджують вплив економічних, соціальних, культурних, інноваційних, екологічних, інших факторів на зростання добробуту населення.

Крім добробуту, важливою складовою оцінки рівня життя населення виступає рівень нагромадження людського капіталу та рівень людського розвитку. Їх включення у понятійний контур рівня життя населення дозволяє акцентувати увагу на таких важливих аспектах життєдіяльності людини як стан здоров'я населення, його освітній, професійний і культурний рівні. Рівень людського розвитку в якості структурної одиниці рівня життя населення характеризує можливості реалізації людини як особистості і як члена даної спільноти.

Результати проведеного соціологічного дослідження (кінець 2005 р., м. Львів) показують оцінку 167 респондентів рівня життя населення в розрізі традиційного та інноваційного підходів. Узагальнення відповідей опитуваних щодо актуальності соціально-економічних проблем в державі показало, що перші результати реалізації урядової програми щодо досягнення нової якості життя громадян мають поки що декларативний характер. На основі результатів опитування зроблені висновки про переважання традиційного підходу в оцінці рівня життя населення (елементи матеріального добробуту). Оскільки здоров'я значною мірою визначає розвиток і реалізацію всього комплексу інших здібностей людей і є першоосновою для поліпшення якісних характеристик людини, то його можна розглядати як засіб для виконання людиною її численних ролей та функцій, тому числі пов'язаних з трудовою діяльністю. Викликає занепокоєння те, що серед запропонованих 19 проблем з усіх сфер життєдіяльності в Україні найважливішою респонденти визначили низький рівень життя, матеріальне зубожіння значних верств населення – більше третини відповідей респондентів (36,22%). Без здійснення послідовних конструктивних соціально-економічних дій Уряду, спрямованих на забезпечення державних інтересів, задоволення потреб громадян України нагромаджені невирішені проблеми (наприклад, проблема працевлаштування незайнятого населення, скорочення безробіття - майже третина відповідей, зростання розшарування населення на багатих і бідних -12,75% відповідей тощо) переміщуються у площину соціальної безпеки, а відтак у недалекому майбутньому можуть мати незворотні наслідки як для здоров'я кожної молодої людини зокрема, так для здоров'я нації загалом.

В ході експертного дослідження було перевірено гіпотезу щодо особливостей рівня життя населення Львівщини з позицій підходів: традиційного, нагромадження людського капіталу, людського рівня людського розвитку, формування й використання інноваційності людських ресурсів, а також формування якісно нових потреб. Щоб оцінити ці підходи в соціологічній оцінці, експертам було запропоновано за 10-бальною шкалою оцінити значущість (ранг) для різних складових рівня життя. Для кожної складової був розрахований середній сумарний бал. Результати розрахунку дозволяють переглянути весь діапазон важливих для життя людини потреб, цінностей, можливостей, які відображені за значенням середнього сумарного балу по кожній складовій рівня життя (його представлено у зваженому виразі).

В побудованій схемі домінує орієнтація на таку неперехідну цінність як стан здоров'я, яка отримала найвищу бальну оцінку – 91,6. Це пов'язано з тим, що поступовий перехід до платної медицини робить досягнення цієї цінності досить затратною статтею сімейного бюджету. Загалом отримання визначило мотивацію на добрий стан здоров'я як важливої складової рівня життя. Це відображено наступним розподілом відповідей щодо оцінки стану власного здоров'я: дуже добрий – 1,2%, добрий – 29,9%, ні добрий, ні поганий – 51,2%, поганий – 6,3%, дуже поганий – 7% (табл.1).

Таблиця 1

Розподіл респондентів за значущістю (рангом) різних складових життя

Ранг складової складової	в	Загальний ранг (бальна оцінка)	Складові
Традиційний підхід до оцінки рівня життя населення			
1		2 (87,5)	Рівень матеріального забезпечення
2		3 (84,2)	Можливість знайти добре оплачувану роботу
3		5 (83,2)	Житлові і побутові умови
4		7 (81,7)	Соціальна захищеність
5		11 (76,9)	Безпека та умови праці (умови навчання)
6		12 (75,7)	Вибір власного місця праці (навчального закладу)
Підхід до оцінки рівня життя населення з позицій нагромадження людського капіталу та людського розвитку			
1		1 (91,6)	Стан здоров'я
2		4 (83,9)	Можливості інтелектуального, духовного розвитку
3		6 (81,7)	Рівень отриманої освіти
4		8 (79,6)	Рівень реалізації прав і свобод людини
5		10 (77,3)	Можливості кар'єрного, професійного зростання
6		13 (74,9)	Можливості відпочинку, культурного розвитку, організація спорту
7		14 (74,1)	Умови професійної, творчої самореалізації
Підхід до оцінки рівня життя населення з позицій задоволення якісно нових потреб			
1		9 (79,1)	Стан навколишнього середовища (екологічна ситуація)
2		15 (64,5)	Можливість доступу і використання інформаційно-комп'ютерних технологій, мобільного зв'язку, ресурсів Інтернет
3		16 (57,6)	Рівень участі в обміні інформацією, її розповсюдженні шляхом наукових публікацій, участі в конференціях, семінарах, програмах, проєктах неперервної освіти тощо

Очевидно, що добре здоров'я є передумовою реалізації всіх інших мотиваційних складових рівня життя. Серед складових рівня життя респондентів матеріальне забезпечення посіло друге місце – 87,5 балів. На сформованій шкалі цінностей до нього впритул наближаються такі складові як: можливість знайти добре оплачувану роботу (84,2%), можливості інтелектуального, духовного розвитку (83,7%), житлові побутові умови (83,2%), рівень отриманої освіти (81,6% відповідей). Найважливіми виявились (практично з невеликим відривом) наступні складові: соціальна захищеність, рівень реалізації прав і свобод людини. Стан навколишнього середовища серед 16 складових рівня життя населення отримав 9 ранг. Це вказує на те, що нинішня екологічна ситуація в Україні та на Львівщині в системі компонент рівня життя, на жаль, займає посередню позицію. Можливо допустити, що зв'язок екології та стану здоров'я населення у сприйнятті опитаних не

знайшов конкретної оцінки. Причиною цього є відсутність вільного доступу громадян до нормативних матеріалів та даних, які відображають фактичний стан основних компонент довкілля, а також не публікуються дані про порівняльні рівні захворюваності на територіях з різним рівнем екологічного забруднення.

Наступний діапазон цінностей, які перебувають в інтервалі 74-80 балів, можна з великою вірогідністю віднести до складових формування та використання людського капіталу в частині професійно-кар'єрного зростання. Заслугове на певні роздуми і поглиблене дослідження той факт, що потреби якісно нового плану, які пов'язані із зростанням ролі інформаційно-комп'ютерних технологій, участі людини в обміні інформацією, посідають останні місця.

Таким чином, проранжовані складові рівня життя є своєрідним відображенням потреби в пріоритетному розвитку різноманітних здібностей опитаних людей та їх творчих можливостей. Останні разом з повнотою їх реалізації, інтенсивністю та результативністю життєдіяльності є не тільки залежними, але й у значній мірі похідними від стану здоров'я людини [2].

Наступний якісний зріз дослідження дає відповідь на питання щодо міри задоволеності складовими рівня життя опитаних категорій населення. Теоретичним підґрунтям такої оцінки є наступні припущення:

- сприйняття задоволеності складовими рівня життя представляє собою ланку у зв'язку між об'єктивними умовами життя і суб'єктивними оцінками їх;

- на задоволеність суттєво впливає сприйняття відносних умов життя, що бачаться кращими або гіршими, ніж якісь еталонні умови, наприклад, друзів, колег по роботі, або умови життя в минулому і перспектива на майбутнє [3].

Для обґрунтування міри задоволеності складовими рівня життя опитаних категорій населення розраховано відповідний інтегральний показник, в якому поєднано різні якісні відтінки, а саме: „повністю задоволений”, „скоріше задоволений, ніж ні”, „скоріше не задоволений”, „зовсім не задоволений”, „важко відповісти”, „для мене не має жодного значення”. В новому ранговому порядку домінують цінності, які характеризують рівень життя населення передусім з позицій людського капіталу та людського розвитку.

Для населення Львівської області плюсові значення (за інтегральним показником міри задоволеності) мають такі складові (подані в порядку найбільш значимих): рівень освіти (7,45), стан здоров'я (2,57), можливості інтелектуального духовного розвитку (2,06), рівень доступу до використання інформаційно-комп'ютерних технологій (1,92), вибір місця праці (1,38), можливості кар'єрного, професійного зростання (0,37), безпека, умови праці (0,23), участь в обміні інформацією (0,22). Такі інтегральні показники, які показують міру задоволення елементами матеріального забезпечення (-15,24), станом навколишнього середовища (-13,23), соціального захисту (-5,08), працевлаштування (-0,14) тощо, є від'ємними.

Що ж стосується задоволеності станом власного здоров'я, то палітра його якісних відтінків є наступною (рис.1). Саме через кількісне переважання відповідей “скоріше задоволений, ніж ні”, а також через відсутність відповідей “для мене це не має жодного значення” складова здоров'я посіла друге місце на шкалі міри задоволення складовими рівня життя.

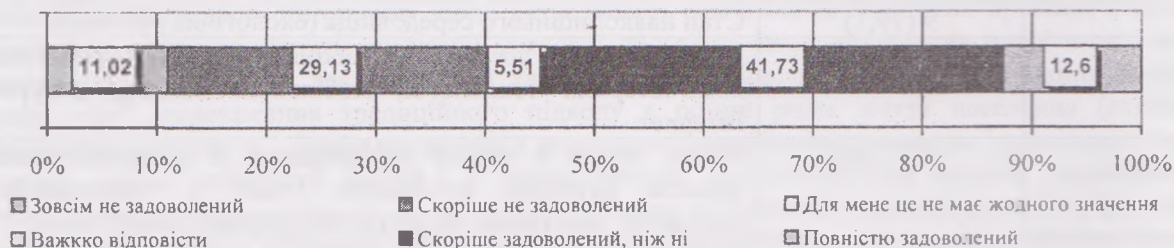

Рис.1. Оцінка респондентами міри задоволення станом власного здоров'я

Як було зазначено вище, суб'єктивна оцінка респондентів власного здоров'я є достатньо високою, відтак міра задоволення ним є одна з найвищих. Разом з тим дослідження показало, що в переважній більшості опитані відносно рідко звертаються до лікаря (кілька разів на півроку – 11%, кілька разів на рік – 27,6%, звертаюся дуже рідко – 37,8%, не звертаюся – 13,4% відповідей). Зазвичай так поступає людина здорова. Але висока вартість “безплатних” послуг вітчизняної медицини дає підставу стверджувати, що значна частина населення, не маючи коштів для оплати медичних послуг, займається самолікуванням. Опосередковано на це вказують всезростаючі темпи реалізації широко

розрекламованих лікарських препаратів. Ця небезпечна тенденція вимагає масштабної реорганізації системи охорони здоров'я та впровадження валеологічних засад здорового способу життя. Основою якісних перетворень системи має бути профілактична медицина, спрямована на попередження та своєчасне виявлення захворювань. Відповідно у ставленні людей до власного здоров'я мають переважати превентивні дії, без яких проблеми з власним здоров'ям не забаряться, що, безумовно, не зможе не позначитись на успішності реалізації інших важливих складових рівня життя.

Отже, за значеннями інтегральної оцінки міри задоволення складовими рівня життя населення можна стверджувати, що в українському суспільстві сформовані передумови для формування і використання людського капіталу та елементів людського розвитку, зокрема, компоненти здоров'я. Але їх практична реалізація не дозволяє адекватно забезпечити достатньо високі стандарти європейського рівня матеріального добробуту.

Перед суб'єктами державного та регіонального управління стоїть завдання реалізувати на практиці концепцію рівня життя населення з позицій системного та інноваційного підходів. Мова йде про опрацювання сучасної моделі рівня життя населення, ядром якої є перехід від категорії життєвого рівня, що характеризує ступінь задоволення базових потреб, до категорії, що характеризує можливості суспільства із забезпечення життя, діяльності та всебічного розвитку людини, зокрема, забезпечення її здоров'я як найвищої непересічної індивідуальної цінності, яка визначає можливості самоактуалізації та самореалізації людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Садова У.Я., Семів Л.К. Факторний аналіз рівня життя населення в регіоні з пониженою місткістю ринку праці // Регіональна економіка. – 2005. - №2. – С.92-102.
2. Людський розвиток в Україні: 2003 (колектив авторів) / Щорічна науково-аналітична доповідь / За ред. Е.М. Ліанової. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, Держкомстат України, 2004. – С.167-168.
3. Загорський К. Життєвий цикл та інші детермінанти суб'єктивного благополуччя // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 1999. - №3. – С. 178.

В.І. СТАХНЕВИЧ

ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ У СІЛЬСЬКІЙ РОДИНІ

У статті аналізується становище сучасної сільської родини і фактори впливу на формування особистості дитини.

В статье анализируется состояние современной сельской семьи и факторы влияния на формирование личности ребенка.

A contemporary situation of a rural family and factors of influence upon formation of a child personality are analyzed in the article.

Сьогодення – це час, коли відмирають одні уявлення про світ і місце людини в ньому, під впливом багатьох факторів формується її нова система цінностей. Процес заміни одних життєвих цінностей іншими невід'ємний від процесів, що відбуваються у суспільстві. Погляди населення, яке проживає в урбанізованих та сільських районах України на ситуацію, що склалася в державі, значно відрізняються один від одного. Наявність певного консерватизму у свідомості та поглядах людей з сільської місцевості пояснюється зокрема тим, що переважна більшість із них - старшого віку, з усталеними уявленнями, які важко сприймають нові тенденції і часто не розуміють або не хочуть розуміти необхідності змін в українському суспільстві.

Окрім того, українське село не може за короткий час пристосуватися до життя в нових ринкових, по своїй суті, капіталістичних умовах. Сільська родина, як правило, складається з одного-двох, рідше трьох поколінь, тобто 5-6 осіб різного віку і рівня працездатності. З родини йде життя людини. З давніх давен народна мудрість у піснях, прислів'ях та приказках утверджує важливу роль сім'ї в житті кожної людини, бо "без щастя сім'ї – нема щастя на землі", акцентуючи на тому, що міцна сім'я – це найбільша цінність людського життя і його здобуток. Сім'я, ненька, вірна дружина, бабуся і дідусь в багатьох українських піснях – символи рідного краю. Це асоціюється в першу чергу з сільською родиною, де збереглися характерні народні традиції: як готуватися до шлюбу, будувати міцну родину, набувати навичок господарювання тощо.